

Meta Matijević

Napad kmetov na francoske vojake v Novem mestu leta 1809

Ob petstoletnici ustanovitve Novega mesta je dala novomeška meščanska garda zapisati spomine dveh najstarejših meščanov in gardistov, Janeza Mahorčiča in Alojza Andree. V pripovedovanje o zgodovini garde sta vpletla tudi zelo živo pripoved o napadu kmetov na francoske vojake leta 1809.¹

Tako se spominjata: "Zbralo se je nešteto kmetov iz tega in sosednjih okrajev, oboroženih s puškami, vilami, cepci in podobnim in so se nekoga zgodnjega jutra bližali mestu. Bil je ponedeljek ob času žetve ajde, to je konec septembra ali začetek oktobra. Ta čas je bila Krka tako visoka, da take ljudje ne pomnijo ne prej ne kasneje. Kmetje so zasedli hiše in razorožili nekaj tam nastanjenih Francozov, streljali so nanje, tako da je ležalo po mestu mnogo mrtvih in ranjenih. Takrat je bilo v mestu približno 200 francoskih pešakov. Neprestano so zvonovi bili plat zvona. Na trgu sta stala le dva francoska topa, nabita s kartečami. Ker kmetje niso zadelali vžigalnih lukenj, je enemu od Francozov sčasoma uspelo sprožiti strel v smeri proti božjemu grobu. Po tem strelu je Francozom zrastle pogum, zgrabili so orožje in streljali na kmete, tako da je nastalo nepopisno grozno klanje. Francozi so s topom, ki je stal tik pred kresijo, streljali na bežeče kmete. Mesto so v trenutku zaprli francoski piketi in nenehno streljali na kmete, takoj ko so katerega opazili. Kmeta Strojana iz Bršljina, ki je bil plat zvona, so Francozi vrgli s kapiteljskega zvonika in ga ustrelili.

To se je dogajalo približno ob sedmih zjutraj. Ves dan so Francozi še prečesavali mesto in streljali kmete, ki so jih odkrili. Kmetje so se zato, da bi si rešili življenje, skrivali v greznice, kanale, dimnike, kamorkoli so se pač mogli, in so ostali nekaj dni tako skriti. Francoskega guvernerja, ki je bil v Novem mestu, je kanonik Šašek, da bi ga rešil pred kmeti, skrival v kapiteljsko klet v sod. Iste dne okoli poldne, ko je morija še trajala, je potoval nek francoski general v Novo mesto. V Bršljinu je streljal nek kmet na njegov pokriti voz, prestrelil je voz, generala pa ni zadel. V Novem mestu je general odšel takoj h guvernerju, ki je

pravkar zlezel iz sode. General je ukazal, da takoj požgejo mesto z okolico v obsegu ene milje. Na prošnje kanonika Šaška, ki je rešil življenje francoskemu guvernerju, in deputacije meščanov, ki so zagotavljali, da se meščani napada niso udeležili in so nedolžni, je bilo Novemu mestu prizanešeno.

Takoj je bilo v mestu z bobnanjem razglašeno, da nihče ne sme skriti kmeta, sicer bo usmrčen. Kljub temu jih je bilo le malo izdanih. Kmetje, ki so jih Francozi našli, so morali po mestu pobrati trupla, jih odnesti h kasarni in jih tam čez zid zmetati v Krko. Tam so nato še njih ustrelili in jih vrgli v vodo. Ponoči je prispel eskadron francoske konjenice pred mesto, nato se je premaknil v Bršljin, kjer so konjeniki prenočili. Naslednje jutro sta dva regimenta Francozov zasedla mesto in okolico. Iste jutro ob 5. uri so goreli Bršljin, Cegelnica, Bučna vas, Muhaber in več sosednjih vasi, tako tudi kapiteljska pristava.

Sedem meščanov, namreč Bizjak, Kušer, Würstel vulgo Luke(?) in Nadl,² imen ostalih pa se ne spominjata, je bilo zaradi suma udeležbe v uporih ujetih in obsojenih na smrt z ustrelitvijo. Ko so že prejeli zakramente in so jih peljali na morišče, je prišla njihova nedolžnost na dan in so bili izpuščeni."

O dogodku govorijo tudi drugi viri, med katerimi pa je le eden sočasen, to je poročilo okrožnega glavarja Hohenwarta deželni vladi z dne 16. oktobra 1809.³ Vir, ki se novomeških dogodkov dotika le mimogrede in ga je objavil Dimitz leta 1868, je korespondenca francoskega intendanta za Gorenjsko grofa Farguesa.⁴ Leta 1851 je župnik v Škocjanu Janez Zalokar objavil svoje spomine na dogajanje⁵, leta 1865 ob petstoletnici mesta pa je Henrik Costa povzel pripovedovanje očitidcev, kakor je sam zapisal v podnaslovu svojega pri-

¹ Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto (ZAL), Meščanska garda v Novem mestu, NME 21, a.e. 12.

² Krznar Bizjak, krojač Kušer, pek Würstel in krojač Nadl so bili v tem času skoraj sosedje v Ulici h kasarni in v neposredni bližini kresije. Okrajno sodišče Novo mesto, NME 17, zemljiška knjiga.

³ Arhiv Republike Slovenije (ARS), Gub.a., deželna vlada 1809, fasc. 14.

⁴ Mittheilungen des historischen Vereins für das Herzogthum Krain, 1868, str. 31.

⁵ Mittheilungen des historischen Vereines für Krain, 1851, str. 59.

spevka.⁶ Zadnji vir je kratek zapis v kroniki novomeškega frančiškanskega samostana.⁷ Zalokarjeve spomine je nato Vrhovec zelo izčrpno povzel v svoji Zgodovini Novega mesta,⁸ kjer pravi, da "blizu tako pripoveduje tudi Costa". Vrhovčeva dvakratna navedba novomeškega mestnega arhiva kot vira je majhna, toda zavajajoča napaka. Podatek, da so Francozi namestili dva topa pred Fichtenauovo hišo, je pobral pri Costi, tega, da so milost za Šmihel izprosili okrožni glavar in nekatere novomeške gospe, pa pri Zalokarju. V mestnem arhivu o samem dogajanju 16. oktobra ni sledu in ker je ohranjen delovodni protokol, tudi vemo, da virov o tem sploh ni bilo. Pač pa je Vrhovec prav gotovo poznal Hohenwartovo poročilo deželni vladi z dne 16. oktobra 1809, le da ga ni citiral. Tako je z navedbami virov vnesel dvom v pravilnost ostalih podatkov, kjer ni citiral vira.

Iz Vrhovca je črpal Josip Mal,⁹ iz obeh nato Janko Jarc.¹⁰ Ne da bi razjasnil, zakaj so "tik pred sklepom miru v Schönbrunnu nastali v naših krajih veliki nemiri", je Jarc dogodke opisal tako: "V ponedeljek, na tržni dan, 16. oktobra je kakih 400 kmetov iz okolice in iz Soteske, Žužemberka in Trebnjega, ne da bi povzročili kaj več pozornosti, prišlo v mesto in napadlo Francoze. Le za silo, bolj z orodjem kot z orožjem oborožene, so vojaki z nekaj strelji razpršili in kakih 40 pobili ter jih zmetali v Krko. Zucchi se je vrnil še istega večera in ker je nekdo v Bršljinu streljal nanj, je velel Bršljin in Prečno požgati do tal, v Novem mestu pa je razglasil obsedno stanje." V članku Novo mesto med 1800 in 1850 je Jarc število kmetov povečal na 600, sicer pa zgodbo pustil nedotaknjeno.¹¹

Zanimivo je, kaj lahko izvemo iz primerjave virov in kaj lahko z večjo ali manjšo verjetnostjo trdimo, kaj pa je samo plod domišljije.

Glede dneva vpada kmetov v mesto se trije viri (Costa, Zalokar in izprašana meščana leta 1865) strinjajo v enem - bil je ponedeljek. Costa in Zalokar pravita tudi, da je bil ta dan tedenski sejem. Costa navaja 14. oktober proti 10. uri dopoldne, Zalokar 13. oktober proti 9. uri, meščana pa konec septembra ali začetek oktobra ob času žetve ajde, ko je bila Krka tako visoka, da take ljudje ne

pomnijo, ura pa je bila okoli 7. zjutraj. Ponedeljek pa je bil tega leta 16. oktobra. Zalokar posebej omenja, da se je vse dogajalo po pravkar sklenjenem miru s Francozi (14. oktobra v Schönbrunn). Datum potrjuje mestni delovodni protokol, kjer si sledijo vpisi vsaj vsakih nekaj dni, med 14. oktobrom in 22. oktobrom pa je praznina. Prvi vpis 22. oktobra je poziv okrožnega urada z dne 21. oktobra za zbiranje pomoči za prebivalce pogorelih vasi. Dokončno potrditev dobimo iz Hohenwartovega poročila, ki je datirano s 16. oktobrom in se začinja z: "Danes ob 9. uri dopoldne..."

Kaj pravijo viri o upornih kmetih? Costa govori o okoli 1000 kmetih, Zalokar pravi, da se je govorilo, da jih je bilo okoli 4000, meščana pa število označita samo z nešteto. Vrhovec je številko 400 vzel iz Hohenwartovega poročila, ne da bi to navedel. Seveda tudi Hohenwart kmetov ni štel. Višje številke so morda pripovedovalcem ostale v spominu kot število kmetov, ki so se zbrali okoli Trebnjega in Šentvida, saj poročilo poštnega mojstra Födransperga iz Huda omenja celo več kot 8000 mož.¹² Tudi grof Fargues omenja v pismu z dne 19. oktobra, da "se je včeraj 2000 brigantov"¹³ pojavilo v Novem mestu.

V frančiškanski kroniki je zapisano, da so bili kmetje večinoma iz okolice Žužemberka in Hinj. Po Costi so kmetje prišli po komercialni cesti, ki vodi iz Ljubljane v Novo mesto, meščana pa se spominjata, da so bili kmetje iz novomeškega in sosednjih okrajev. Zalokar pravi celo tako, da se je prebivalstvo Trebnjega, Žužemberka in okolice (to-rej okolice Žužemberka) najprej dvignilo, se oborožilo in odšlo 12. oktobra proti Novemu mestu, kamor so prispeli 13. oktobra v velikem številu iz Bršljina. Hohenwart je napisal drugače: 400 kmetov iz okraja Žužemberk in Soteska, ki jih je vodilo nekaj Kočevcev in so vlačili s seboj uradnike iz Žužemberka, Soteske in Trebnjega. Ta stavek je pomemben. Žarišče upora bi tako bila žužemberška okolica in seveda je mogoče, da se je Žužemberčanom pridružil tudi del kmetov iz okolice Trebnjega. Vodili pa so jih Kočevci, kjer je bil upor najhujši. Ampak kmetje niso bili naperjeni samo proti Francozom, temveč tudi proti avstrijskim uradnikom. So kmetje že čutili, da so bili izdani? Najprej so jih oblasti pozivale na črno vojsko proti

⁶ Mittheilungen des historischen Vereines für das Herzogthum Krain, 1865, str. 44.

⁷ Chronicon conventus Neostadiensis, Frančiškanski samostan Novo mesto, fotokopijo hrani Dolenjski muzej Novo mesto.

⁸ Ivan Vrhovec, Zgodovina Novega mesta, Ljubljana, 1891, str. 177.

⁹ Dr. Josip Mal: Zgodovina slovenskega naroda, reprint, Celje, 1993.

¹⁰ Janko Jarc: Iz preteklih stoletij Novega mesta, v: Novo mesto, kulturnozgodovinski vodnik, Novo mesto, 1976, str. 64.

¹¹ Jarčev zbornik, Novo mesto, 1993, str. 32.

¹² ARS, Gub.a., deželna vlada 1809, fasc. 14.

¹³ Izraz briganti za uporne kmete uporablja Fargues, zapisan pa je tudi v Zalokarjevih spominih, da so v času boja v Novem mestu tako vpili francoski vojaki. V italijanskem okolju pomeni cestne roparje, razbojnike. V francoski vojski so bili tudi italijanski vojaki, kakor omenja tudi grof Fargues v istem pismu, vendar ni jasno, od kod Josipu Grudnu (Spomini na Francoze v Zborniku Matice Slovenske, 13. zvezek, Ljubljana, 1911, str. 10), da je bil v Novem mestu nastanjen italijanski regiment pod generalom Zuchijem.

Francozom, Hohenwart je bil celo njen glavni organizator na Dolenjskem. Ko pa popolnoma pijani kmetje vdrejo z vseh strani v Novo mesto, vdrejo najprej v stavbo okrožnega urada in zahtevajo, da gre okrožni glavar na čelu svojih uradnikov z njimi, je zapisal sam Hohenwart. Dolgo da so se uradniki upirali, vse dokler ni bil nekdo težko ranjen in s tem je okrožni glavar pridobil čas. Z blagajnikom in kresijskimi sli mu je uspelo zapreti vrata, pri čemer je sam dobil tri rane. Podobno je napisal grof Fargues, namreč da je bil novomeški okrožni komisar ubit¹⁴ in okrožni glavar napaden ter da je ta tedaj dobil več strelnih ran.

Kmetje so bili oboroženi z nekaj puškami, senenimi in gnojnimi vilami, kosami in podobnim, edino Zalokar pove več o oborožitvi: vsak kmet se je oborožil, kakor je vedel, nekateri s slabimi puškami, večina z železnimi konicami in sekirami na zelo dolgih in nerodnih palicah. Zalokar, ki je s tovariši s podstrešnega okna opazoval dogajanje, je videl deset mož s takim nenavadnim orožjem, ki je štrlelo čez strehe malih novomeških hišic.

Costa pravi, da so se kmetje hrupno bližali mestu, da so vpili in streljali, preden so pri prvih mestnih hišah naleteli na francoske vojake, ki so se pravkar oskrbovali pri vojaškem skladišču. To bi potrjevala tudi Hohenwartova navedba, da so bili kmetje pijani. Zalokar v nasprotju s tem pravi, da Francozi niso nič sumili, prav tako meščani niso nič vedeli. Zalokar sam je prej slišal o pripravah na deželi za napad na Francoze in prav tako so ljudje, ki so prišli na semenj, morali kaj vedeti, ker so v trenutku, ko so bili kmetje pred mestom, začeli pospravljati svoje stvari, govoreč: "Gredo! gredo!". V trenutku je bil trg prazen.

Prvi strelji so padli pri kresiji (danes Knjižnica Mirana Jarca). Videti je, da so kmetje Francoze tu presenetili, ker so Zalokar in njegovi tovariši, ki so tekli gledat, kaj se godi, srečali več prepadenih in neoboroženih Francozov, ki so tekli navzdol po ulici. Costa tu doda zanimivost, ki pa ji ne moremo čisto verjeti: da so kmetje tu zajeli nekaj Francozov, ki so jih odpeljali na Hmeljnik in jih čez nekaj dni izpustili. Po Zalokarju naj bi kmetje tu ujeli šest ali sedem Francozov, ki so jih odpeljali in verjetno pobili. Hohenwartovo poročilo dodaja tu novo smer - namreč da so kmetje hoteli zgrabiti tudi avstrijske uradnike. Costa piše, da se je glavnina kmetov nato hrumeč zagnala po uličicah na trg, kamor pa so Francozi medtem pred Fichtenuovo pošto že postavili dva topa, ki sta na prihajajoče kmete streljala s kartečami. Zdi se, da Francozi niso streljali s topovi takoj v začetku.

Zalokar pravi, da sta šele po 11. uri začela streljati dva topa, torej šele po dveh urah napada, ker ju Francozi prej verjetno niso mogli uporabiti, saj so bili kmetje razpršeni po mestu. Tak razvoj potrjuje tudi zgodba dveh najstarejših meščanov, da je šele čez čas uspelo francoskemu vojaku sprožiti strel iz enega od dveh topov na trgu. Tudi Zalokar pri vzrokih poraza navaja, da kmetje niso onesposobili topov, kar bi z lahkoto naredili. Hohenwart je zapisal, da je zato, ker so bili kmetje brez kolovodje, uspelo vojakom oziroma garnizonu, da se je zbral, in čim so začeli streljati topovi, je vse šlo svojo pot in ob 12. uri je bilo vse počiščeno.

Del kmetov je že ob začetku napada šel v proštijo, po Zalokarju zato, ker so se tam nadejali blagajne, po Costi zato, ker je bilo tam stanovanje francoskega generala Zucchija, ki pa ni bil v stavbi, ker je šel prejšnji dan nad uporne Kočevce. Kmetje so oplenili generalovo lastnino in pretepli njegovega slugo. Za njimi pa so prišli štirje Francozi, med njimi tudi generalov adjutant, kmetje so se poskrili, Francozi pa so jih kmalu našli in na dvorišču proštije postrelili. Tudi Zalokar potrjuje, da so bili kmetje tu postreljeni. Pripoved obeh meščanov o kmetu Strojenu iz Bršljina, ki je bil plat zvona, potrjuje tudi frančiškanska kronika. Pravi, da je kmet iz Bršljina šel v kapiteljski stolp, da bi zvonil alarm, pa so ga Francozi opazili in vrgli dol.

Boj je po Zalokarju trajal nekako do opoldne, torej tri ure. Prav tako poroča tudi Hohenwart. Tedaj naj bi Francozi mesto obkolili in kmetje, ki prej niso ušli, so se poskrili. Francozi so z bobnanjem objavili in zagrozili s smrtno kaznijo vsakemu, ki bi kmeta skrili in ga ne naznanil ter začeli s hišnimi preiskavami. Tudi Hohenwart je zapisal, da so bili vsi skrivači na mestu ustreljeni. Zalokar omenja fanta iz Trebnjega, ki so ga skrili v kup gnoja, tudi v samostan so se zatekli trije kmetje, ki so jih frančiškani nato več dni skrivali. Zanimivo bi bilo vedeti, kaj je pomenilo, da je bilo le malo kmetov izdanih, kakor pravita meščana.

Vprašanje je, koliko kmetov je izgubilo življenje. Zalokar pravi, da okoli 75, Hohenwart je poročal o 35 do 40 mrtvih, ki so jih zmetali v Krko. Vrhovec se je odločil za število 40 in za njim vsi ostali pisci. O padlih Francozih da se ni govorilo, je napisal Vrhovec. Le da se je slišalo, da so tri pobili, jih pet ranili in enajst ujeli. V resnici je Vrhovec tudi ta podatek vzel iz Hohenwartovega poročila, le da je Hohenwart zapisal, da se tako zdi in dodal še to, da je bil med ujetimi tudi topničar.

Še čez teden in pol so ljudje občutili posledice te morije. Pod stopnicami, ki so vodile do Krke in po katerih so dekline nosile vodo, je ležalo že razpadajoče truplo. Mož je bil zadet od zadaj v tilnik

¹⁴ V Kočevju je bil 13. oktobra ubit novomeški okrožni komisar von Gasparini; ARS, Gub.a., deželna vlada, fasc. 14.

in kroglja je izstopila pri levem očesu, druga pa ga je zadela zadaj v ramo. Okrožni urad je naročil magistratu, naj da truplo takoj izvleči iz vode in pokopati.¹⁵

Zvečer 16. oktobra je bilo razglašeno obsedno stanje in teden dni ni smel nihče iz mesta ali v mesto brez spremstva vojakov. Ne vemo, kdaj je general Zucchi prispel v mesto. Da je bil general res Zucchi in ne Zuchi, kakor piše Costa, vemo iz dokumenta iz novembra 1809,¹⁶ ko je Zucchi deželni vladi predložil škodo francoskih oficirjev, ki so jo ti utrpeli pri kmečkih nemirih na Dolenjskem. Pa po francosko ni bil niti Zucchi, temveč Souchy.¹⁷ Meščana pravita, da je prispel še istega dne okoli poldne in zanj je to nek general. Costa navaja polnoč 16. oktobra, ampak zanj je to dva dni po napadu in ne istega dne. Vsi trije se pa strinjajo, da je nekdo v Bršljinu streljal nanj in je bil to tudi vzrok za požig okoliških vasi. Vsekakor je gorel Bršljin, v tem so si viri enotni. Le Fichtenauova hiša v Bršljinu naj bi ostala, ker je bila zidana, kakor zapiše Costa. Pogorela je kapiteljska pristava na kapiteljskem hribu. Costa piše, da so bile požgane in izropane vasi okoli Bršljina. Zalokar ne navaja streljanja na generala kot povod za požig, temveč le, da sta bila požgana Bršljin in Prečna. Edino meščana se spominjata, da je general ukazal požgati celó Novo mesto in vse vasi v obsegu ene milje, torej Bršljin, Cegelnico, Bučno vas, Muhaber in več sosednjih vasi in tudi kapiteljsko pristavo.

Zgodbo s sodom in skritim francoskim guvernerjem pripovedujeta le meščana in ta je videti še najmanj resnična. Kakšnega francoskega uradnika v tem času v mestu sploh ni bilo. Bil pa je grof Franc Josef Hanibal Hohenwart, avstrijski okrožni glavar, čeprav se v literaturi navaja,¹⁸ da je pred prihodom Francozov (6. avgusta) pobegnil in s sabo odnesel celó mestno blagajno. On je bil tisti, ki je podpihoval kmete na črno vojsko proti Francozom.¹⁹ Meščana pravita zelo jasno, da je bila

septembra 1809 pod vodstvom okrožnega glavarja Hohenwarta provocirana črna vojska. Tudi Zalokar omenja, da je bil ta čas Hohenwart še v mestu. Piše, da imajo tisti, ki so to krivično in nesmiselno črno vojsko ukazali in neizkušene ljudi pahnili v nesrečo, sami pa niso hoteli iti zraven, na vesti strašno usodo tolikih ljudi in bedo njihovih družin. Po Hohenwartovi smrti je njegova žena napisala njegovo biografijo,²⁰ ki gre nekako tako kot Vrhovčevu pripovedovanje.²¹ Hohenwarta naj bi Francozi zaradi organiziranja črne vojske obsodili na smrt z ustrelitvijo, pa je bil k sreči pred izvršitvijo obsodbe sklenjen mir. Hohenwart kot "eden najbolj zaslužnih glavarjev" po Vrhovcu, Hohenwart kot domoljuben in zvest Avstriji, Hohenwart, ustanovitelj deželnega muzeja v Ljubljani leta 1821, je 3. decembra 1809 prisegel zvestobo Napoleonu.²² Kdo bi se utegnil skriti v sod?

Okrožni urad je 21. oktobra poslal poziv²³ vsem nabornim okrajem, dekanatom, gospostvom in župnijam novomeške kresije. Okrožni glavar Hohenwart piše, da nikomur ni neznana žalostna usoda premnogih vasi, katerih prebivalci brez hrane in zatočišča blodijo naokrog. Kresija poziva na zbiranje denarnih prispevkov, s katerimi bi jim zagotovili hrano in streho nad glavo. Sam okrožni glavar bo skrbel za pravično razdelitev. Naborni okraji morajo v 24 urah oceniti škodo, ki je prizadela pogorelce in to naznaniti kresiji. Čimprej je treba poskrbeti, da spet nastopi red, da se ljudje vrnejo v svoje vasi in se oprimejo dela. V Novem mestu je bilo zbiranje pomoči za pogorelce končano 31. oktobra. Zbrali so 627 goldinarjev in 34 krajcarjev, kar je zelo velika vsota za tedaj običajno zbiranje denarja za pomoč pogorelim mestom ali vasem. Več darovalcev se ni upalo dati zapisati po imenu, večina jih je darovala po nekaj krajcarjev do 10 goldinarjev, sam okrožni glavar Hohenwart, ki je imel najbrž malo težko vest, pa celo 100 goldinarjev.

V Skabernetovi gostilni sta se 24. oktobra sporekla in stepla dva moža. Prvi je bil Novomeščan, ki se je preživljal z žganjekuho, drugi pa je bil stiški podložnik, ki se je sicer udinjal v trgovini v Ljubljani. Ko je ta prišel v gostilno, je tam že pijani Novomeščan zabavljajl čez cesarjeve, češ da ti ne znajo voditi vojne, Bonaparte da ima boljše zemljevide in se bolje razume na vojno. Rekel je, da tudi kmetje niso bili za rabo in se sploh razumejo le na beg, da je "Krainerland ein Spitzbubenland" (Kranjska je dežela lumpov in barab)

¹⁵ ZAL, Mestna občina Novo mesto, NME 5, št. 12.

¹⁶ ARS, Gub.a., deželna vlada, fasc. 14.

¹⁷ Mittheilungen des historischen Vereins für das Herzogthum Krain, 1868, str. 31.

¹⁸ Vrhovec, str. 127 in Eva Holz: Državni uradniki na Dolenjskem in v Beli krajini, v: Dolenjski zbornik 1990, str. 145.

¹⁹ Kmečki nemiri niso nastali spontano zaradi vojaške kontribucije, ki so jo zahtevali Francozi ali zaradi domoljubnega odpora, temveč je Avstrija po vzoru tirolskega upora po svojih uradnikih spodbujala in ščuvala ljudi na odpor, na tako imenovano črno vojsko, potem ko so bile premagane redne armade in ko tudi deželna bramba ni uspela. V frančiškanski kroniki je omenjeno, da je kmete nahujskala posvetna oblast in jih v nekaterih krajih vzpodbujala tudi cerkvena. Predvsem na Dolenjskem in na Kočevskem, torej južno od glavnine francoskih čet, ki so iz Italije prodirale proti Dunaju, so pozivi imeli uspeh, sama dejanja pa so se nesrečno končala.

²⁰ Mittheilungen des historischen Vereines für Krain, 1851, str. 3.

²¹ Ivan Vrhovec: Zgodovina Novega mesta, Ljubljana 1891, str. 126.

²² ARS, Gub.a., deželna vlada, fasc. 8.

²³ ZAL, Mestna občina Novo mesto, NME 5, 1809, 466/52, 470/53, 480/25.

in da je škoda, da Novo mesto pri zadnjem upor ni bilo požgano. Stepla sta se, ker je drugi opozarjal, da tako res ne more govoriti, nazadnje pa so oba aretirali.²⁴

Okrožni urad je 25. oktobra strogo prepovedal vsak razgovor o teh dogodkih, ker se s tem razširjajo le napačne sodbe, ki lahko povzročajo novo ogorčenje, in kršiteljem zagrozil z zaporom.²⁵

ZUSAMMENFASSUNG

Überfall der Bauern auf französische Soldaten in Novo mesto 1809

In der Zeit der Franzosenkriege im Jahre 1809 stützten sich die österreichischen Behörden nach den Mißerfolgen der regulären Armeen nach dem

Vorbild von Tirol auf den Landsturm. Als Kriegsteuern, Angst vor Requisitionen und das unsichere Schicksal die Bauern zur Verzweiflungstat trieben und ein paar hundert von ihnen die französische Besatzung in Novo mesto (Rudolfswert/Neustadt) überfielen, versteckte sich der Bezirkshauptmann Hohenwart im Kreisamt und ließ zu, daß die nur mit Gabeln, Sensen und alten Büchsen bewaffneten Bauern von den Franzosen massakriert wurden. Später untersagten die österreichischen Behörden jedes Gespräch über dieses Ereignis, könnte das doch Entsetzen und Fehltrite auslösen. Mit Ausnahme einer einzigen Quelle wurden Zeugnis-aussagen erst nach Jahrzehnten niedergeschrieben und diese unterscheiden sich stark voneinander. Nachdem man eine einseitige Beschreibung mit einer minimalisierten Rolle der österreichischen Behörden in der Literatur veröffentlicht hatte, wurde diese von niemandem mehr überprüft und in dieser Form später mehrmals in verschiedenen historischen Werken exzerpiert.

²⁴ ZAL, Mestna občina Novo mesto, NME 5, 1809, št. 17.

²⁵ Mestna občina Novo mesto, NME 5, delovodni protokol 1809, št. 471. Razen avstrijskega domoljubja ne more nič pojasniti Vrhovčevih navedb (Zgodovina Novega mesta, str. 181), da je bil francoski general Zucchi tisti, ki je prepovedal o upor ni celo govoriti, in naslednje, namreč, da so bili Francozi tisti, ki so "dali celo za pogorelce nabirati milodare po vsem Dolenjskem".